

11.aprill 2003, Tartu Observatoorium

Charles Villmanni mälestuspäevaks

Tõnu Viik

Meie kauaegne kolleeg Charles Villmann sündis 18. märtsil 1923.aastal Pärnus. Tema isa töötas Pärnu postkontoris kirjakandjana. Ema oli silmkoetöoline.

Isa saatus oli kurb, ta hukati sakslaste poolt 1941. aastal kui bolševike partei liige.

Charlesi ema suri 1983.aasta jaanuaris.

Seitsmeaastasena astus Charles Pärnu I Reaalkeskkooli, mille lõpetas 1939. aasta kevadel. Poiss oli täis tahtmist merekooli õppima minna, kuid selleks oli vaja staaži. Kust mujalt seda ikka saada kui merelt ja nii asus Charles 1939.a. suvel 16-aastase poisina tööle madrusena. Ta töötas tegelikult mitmel laeval - purjelaevadel "Alma" ja "Aleida" ning mootorlaeval "Läänemaa".

Kaua ta seda teha ei saanud, sest 1941.a. algas sõda ja Charles evakueerus sama aasta juulis laeval "Läänemaa" Leningradi. Seal tegi

ta läbi blokaadi esimese pooleaastase perioodi, kuni 1942.a. jaanuaris komandeeriti noor mees Kaspia Riikliku Merelaevanduse käsutusse, kus ta töötas mootorlaeval "ВЛКCM" kuni augustini 1942, mil Charles mobiliseeriti Nõukogude Armeesse.

Ta teenis Eesti Rahvuskorpuses 1942. aastast kuni 1945.a. jaanuarini, alguses reamehena, siis seersandi-suurtükikomandörina võttes osa lahingutest II Balti rindel ja Leningradi rindel. Seejärel, 1945.a. jaanuarist kuni juunikuuni õppis Charles Leningradi rinde suurtükiväe ohvitseride koolis. Juunist 1945 kuni 1951.a. aprillini teenis Charles Eesti Laskurkorpuses toporühma komandörina, hiljem kuni maikuuni 1953. väeosa topograafilise teenistuse ülemana. Edasi tõusis ta teenistusredelil veelgi, sest kuni juulikuuni 1956, kui likvideeriti Eesti Laskurdiviis, oli ta väeosa staabiülem asetäitja kapteni auastmes.

Nüüd on õige koht rääkida ka Charlesi lahinguliste ja tööiste teenete äramärkimisest, nii otsekohe pärast sõda kui hiljemgi. Teda autasustati kahe Isamaasõja II järgu ordeniga (1944 ja 1985), Punatähe ordeniga (1944). Charlesile anti ka Tööpunalipu orden (1976). Medaleid on talle antud palju:

- Lahinguliste teenete eest (1944),
- Võidu eest Saksamaa üle (1945),
- 30 aastat Nõukogude Armeed ja Laevastikku (1948),
- 20 aastat võidust Saksamaa üle (1965),

- 50 aastat Nõukogude relvajõude (1970),
- 25 aastat võidust Saksamaa üle (1970),
- 30 aastat võidust Suures Isamaasõjas (1975),
- 60 aastat NSVL Relvajõude (1979),
- 40 aastat võidust Suures Isamaasõjas (1985).

Pärast demobiliseerumist juulis 1956 kuni jaanuarini 1959 töötas Charles Tallinna I Keskkooli füüsika ja astronoomia õpetajana.

Juba 1946.a. oli Charles tundnud vajadust täiendada oma haridust ning 1946.a., veel sõjaväes olles, astus ta Tallinna IX Õhtukeskkooli, mille lõpetas 1948. aastal. Tema eluloos on kirjas, et samal ajal õppis ta ka Tallinna Marksismi-Leninismi Õhtuülikoolis. Kes selle asja läbi on teinud, see teab, et enam igavamat üritust maa peal ei ole olemas!

Keskhariduse kätte saanud noor mees astus kohe 1948. aastal Tallinna Õpetajate Instituuti füüsika ja matemaatika osakonda, mille lõpetas mittestatsionaarselt 1951. aastal, saades seitsmeaastase kooli ja keskkooli V-VII klassi füüsika ja matemaatika õpetaja kvalifikatsiooni. Sellest jäi Charlesile siiski väheseks, sest 1951. aastal astus ta nüüd juba muutunud nimega samasse kooli, Tallinna Pedagoogilisse Instituuti füüsika osakonda, mille ta lõpetas 1960.aastal mittestatsionaarselt, saades keskkooli füüsikaõpetaja kvalifikatsiooni. Samal ajal oli ta ka Tallinna Pedagoogilise Instituudi õppejõud, lugedes kohakaasluse alusel kaugüliõpilastele üldise astronoomia kursust.

Tema toimikus on avaldus 1959. aasta 7. jaanuarist, kus ta palus end tööle võtta TA Geoloogia Instituuti vanemteadurina. Direktor Kaarel Orviku tuli ta palvele vastu ja 22. jaanuarist on olemas käskkiri Charlesi töölevõtmise kohta palgaga 980 rubla kuus. Kuigi tööl Geoloogia Instituudis, tundis Charles huvi kosmose vastu - seda tõestab 1953.aasta maikuus tehtud ettekanne galaktika pöörlemisest NSVL TA Astronoomianõukogu teaduslikul sessioonil, aga samuti ka broshüürid "Planeet Marss" (1956) ja "Kosmilised lennud" (1958), ning ka veel mitmed teised astronoomilised ettekanded. Samasse aega langeb ta tema huvi helkivate ööpilvede vastu.

Lisaks sellele oli ta aktiivne Üleliidulise Astronoomia ja Geodeesia Ühingu Eesti osakonna presiidiumi esimehena, samuti oli ta tegev Eesti Loodusuurijate Seltsi täppisteaduste sektsioonis ja selles tuntud pika nimega ühingus, mille täielik nimi oli Üleliiduline Poliitiliste ja Teadusalaste Teadmiste Levitamise Ühing.

Siinkohal on paslik lisada, et 1960. aastal valiti ta ÜAGÜ Kesknõukogu liikmeks.

1960. aastal hakkas Charles valimistuma kandidaadikraadi saamiseks, võttes kõigepealt ette dialektilise ja ajaloolise materialismi eksami sooritamise. Sellega tuli ta toime väga hästi (komisjonis J. Saat, O. Štein ja G. Lukin). Esimesele eksamile järgneb teine 1961.aastal -

inglise keeles. See nii hästi ei lähe, Charles sai vaid rahuldava (komisjonis A. Humal, P. Vaarask ja I. Tiivel).

Siis tuli Charlesi elus suur muutus, seoses Tallinna Tähetorni üleviimisega Füüsika ja Astronoomia Instituudi alluvusse katkes Charlesi töö Geoloogia Instituudis ja ta võeti 5. aprilli 1962.a. käskkirjaga tööle FAIsse, astrofotomeetria töörühma vanemteaduri ametikohale kuupalgaga 98 rubla. Kohe samal aastal sooritab ta ka astrofotomeetria kandidaadieksami hindede väga hea (komisjonis A. Kipper, V. Riives ja H. Eelsalu).

Ning kandidaadikraadi kaitses ta 1963.a. aprillis teemal "Helkivate ööpilvede olemuse uurimise mõningad tulemused".

Kiiresti järgnes edutamine FAI teadusdirektoriks 28. juunil 1963 kuupalgaga 98 rubla. Tollal oli selleks vaja TA Presiidiumi otsust, mis tuli 5. juunil 1963. Muide, publitsistliku detailina olgu öeldud, et samal 28. juunil ja sama käskkirjaga võeti tööle keegi T. Viik inseneriks kuupalgaga 88 rubla.

Tõsi, Charlesi palk tõusis ei kellegi muu kui NSVLiidu rahandusministri loal juba 160 rublani kuus alates 4. oktoobrist 1963 ning pärast Charlesi kandidaadikraadi kinnitamist (märtsis 1964) kasvas palk 450 rublani kuus.

Huvitav oli lugeda Charlesi omakäelist lisa ankeedile, kus muu hulgas oli antud ka Charlesi pikkus - 175 cm, silmade värv - hall, juuste värv - kastanpruun ja see, et ta kasutab pidevalt prille.

Rohkearvulistes ankeetides ja spravka-objektivkades (Charles käis küllalt palju välismaal, alguses nn sotsmaades, kuid hiljem ka nn kapmaades) rõhutatakse Charlesi võimekust, sihikindlust, energilisust, erakordset organiseerimisvõimet, initsiatiivikust ja tema oskust juhendada teadlaskollektiive.

Usun, et sellega olen täitnud Kalju Eerme poolt mulle antud ülesande rääkida Charlesi mälestuspäeval tema teadusdirektoriks olemise ajast. Kaljuga kokkuleppel ma seda teemat natuke muutsin, nimelt nagu te aru saite, rääkisin ma Charlesi eluloost kuni tema tööleasumisele meie instituuti.

See ülesanne oli hästi huvitav, sest tundsin ju Charlesi mitmeid aastaid, alates 1963. aastast kuni tema manalasse varisemiseni siinsamas saalis 25. märtsil 1992.aastal.

Charles oli kindlasti üks Tõravere kindlaid alustalasid ja ta jättis sügava jälje nii meie mälusse kui Tõravere ajalukku.